

اشتباهات تاریخی نسل‌های گذشته باعث پرداخت هزینه‌هایی شده است

محمد توسلی

نشست تاریخ‌شناسی احزاب ایران، ۱۳۸۴/۱۲/۷

محمد توسلی گفت: «با ایجاد ساختارهای جامعه مدنی در کشور، می‌توانیم به آزادی و دموکراسی حاکمیت مردم برسیم.»

محمد توسلی در نشست تاریخ‌شناسی احزاب ایران { در خصوص زمینه‌های فرهنگی - اجتماعی تأسیس نهضت آزادی ایران در سال ۱۳۴۰ } اظهار داشت: «در گذشته با توجه به عناصر فرهنگ استبدادی، فردگرایی و تکروری را تشویق می‌کردند و افرادی بودند که افتخار می‌کردند به هیچ حزب و گروهی وابسته نیستند و آن را به عنوان یک ارزش مطرح می‌کردند، اما امروزه این اظهار نظرها به عنوان یک ارزش تلقی نمی‌شود.»

وی افزود: «هر کس باید در راستای مبانی فکری و اندیشه خود به یکی از احزاب و گروه‌ها بپیوندد.»

توسلی گذشته را چراغ راه آینده دانست و افزود: «این طور نیست که احزاب سیاسی در یک زمان و یک مرتبه سبز شوند. رویدادهای اجتماعی مانند حلقه‌های کاملاً مرتبط با هم هستند و هر رویداد تاریخی ریشه در رویدادهای تاریخی قبلی کشور ما دارد.»

وی زمان سید جمال‌الدین اسدآبادی را زمان احیای و اصلاحات دانست و اضافه کرد: «سیدجمال‌الدین اسدآبادی روحانی نواندیشی بود که در حوزه تحصیلاتش احساس وظیفه کرد تا آموخته‌های دینی خود را در سطح اجتماعی پیاده کند و کوشش کرد تا افکار و اندیشه‌های خویش را در اروپای مدرن مطرح نماید.»

وی مبانی افکار و اندیشه‌های سیدجمال‌الدین را مقابله با خودکامگی حکام در ایران و کشورهای اسلامی دیگر و زدودن خرافات و پیرایه‌ها از افکار و اندیشه‌های مردم برشمرد و اظهار داشت: «اصطلاح بازگشت به قرآن را اولین بار سید جمال‌الدین اسدآبادی مطرح کرد و بازگشت به خویش‌خویش و مقابله با استکبار و استیلای بیگانگان در کشور و بازسازی فرهنگی در کشورهای اسلامی نیز از سوی وی طرح شد.»

توسلی اولین اثر فعالیت اسدآبادی را نامه وی به میرزای شیرازی و جنبش تنباکو دانست و ادامه داد: «این حرکت، یکی از ضربات اولیه قبل از انقلاب مشروطه بود و در کشورهای اسلامی بازتاب وسیعی داشت. بعد از جنبش تنباکو، انقلاب مشروطه شکل گرفت که حاکمیت مردم، مقابله با خودکامگی شاهان و مجلس و نیز تحقق اندیشه‌های سیدجمال‌الدین را دنبال کرد.»

وی افزود: «در انقلاب مشروطه دو دیدگاه مطرح است. یک دیدگاه مربوط به مراجع و روحانیون نواندیش است که از فکر مشروطیت دفاع می‌کنند و در مقابل مراجع و روحانیون نواندیش، روحانیون دیگری همچون شیخ فضل‌الله نوری که طرفدار مشروعه است، با انتخابات مجلس، قانونگذاری، آزادی و این نوع ارزش‌های جامعه مدرن که آن موقع مطرح می‌شد، کاملاً مخالفت می‌کرد.»

توسلی با اشاره به ظلم تاریخی آن زمان که باعث قتل شیخ فضل‌الله نوری شد، خاطرنشان کرد: «این تجربه کاملاً ارزنده‌ای است که نسل‌های بعد باید از این نوع کج‌فکری‌هایی که متأسفانه امروز در بعضی از کشورهای اسلامی وجود دارد پیشگیری کنند.»

وی با بیان اینکه اشتباهات تاریخی نسل‌های گذشته باعث پرداخت هزینه‌هایی شده است، به دوران حکومت رضاخان اشاره کرد و گفت: «در دوران بیست ساله رضاخان با یک دوره اختناق روبرو شدیم که استبداد مجدداً به وجود آمد و در این مدت، جامعه عقب ماند. اگر چه اصلاحات ظاهری توسط رضا شاه انجام شد، اما ظاهر تمدن و پیشرفت نمی‌تواند در جامعه ما یک توسعه همه‌جانبه و پایدار به وجود آورد.»

توسلی در ادامه گفت: «بعد از جنگ جهانی دوم و فضای سیاسی نسبتاً مناسبی که به وجود آمد، احزاب و گروه‌های سیاسی و شخصیت‌های فعال شروع به فعالیت کردند.»

وی در بخش دیگری از سخنانش با اشاره به آشنایی مرحوم بازرگان، مرحوم سحابی و مرحوم آیت‌الله طالقانی، گفت: «آیت‌الله طالقانی نمی‌خواست شیوه کلاسیک روحانیت را به عنوان پیش‌نماز مسجد دنبال کند. او درد اجتماعی و شناخت دینی و احساس مسوولیت اجتماعی داشت. مرحوم طالقانی یک موسسه آموزشی در تهران برای جوانان دایر کرد که بذره‌های اندیشه خود را در ذهن جوانان می‌پاشید و مجله‌ای به نام دانش‌آموز منتشر می‌کرد. کسانی که آن مجله را مدیریت می‌کردند به مهندس بازرگان برای گرفتن مقاله‌ای مراجعه می‌کنند که این مراجعه موجب آشنایی بازرگان و طالقانی می‌شود.»

توسلی بخش اصلی و قابل ملاحظه فعالیت بازرگان را آثار فراملی و فرازمانی دانست و افزود: «بازرگان کوشش کرد بین دین و علم آشتی به وجود آورد. این دو نه تنها مغایرتی با هم ندارند بلکه هماهنگی دارد و این نکات برجسته‌ای است که در آثار مهندس بازرگان دیده می‌شود. اصول اعتقادی قابل تغییر نیست و هر مسلمان باید خودش این اصول را پیگیری کند و درک و فهم نماید. بازرگان در کتاب سیر تحول قرآن بطور خلاصه نشان می‌دهد که قرآن با تمام کتاب‌هایی که توسط بشر نوشته شده متفاوت است. نکته دیگری که در آثار بازرگان منعکس است، نشان دادن جایگاه انسان در قرآن توسط بازرگان است.»

وی با اشاره به فعالیت‌های بازرگان، گفت: «بازرگان با پایه‌های تمدن غربی و مبانی فرهنگ دینی آشنا بود از ابتدا متوجه شد که بدون نهادینه‌سازی و تربیت کار جمعی و تشکیلاتی امکان تحقق فکر در یک جامعه وجود ندارد.»

توسلی در ادامه سخنانش به حضور مصدق در عرصه سیاسی کشور اشاره کرد و گفت: «دکتر مصدق در این دوره دو کار مهم انجام داد که یکی ملی کردن صنعت نفت و کندن ریشه استعمار انگلیس در ایران و دیگری اصلاح قانون انتخابات و برگزاری انتخابات آزاد و جلب مشارکت مردم در اداره جامعه بود.»